

Celal Nuri İLERİ
(1882-1938)

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATINA DAİR GÖRÜŞLERİYLE CELAL NURİ İLERİ - I -

İsmet EMRE

Hayatı

1882 yılında¹ Gelibolu'da doğan Celal Nuri İleri, baba tarafından "Helvacıade" lakabıyla tanınan bir aileden gelmektedir.²

İlköğrenimini babasının mutasarrıf ve vali olarak bulunduğu şehirlerde tamamladıktan sonra orta öğrenimini Galatasaray Sultanisinde³ ve yükseköğrenimini de İstanbul Hukuk Mektebinde yapmıştır. Fransızca ve İngilizce bilen Celal Nuri, Batılı ülkelerde özellikle de Avrupa'nın pek çok şehrinde inceleme gezilerinde bulunmuştur.⁴ Son Osmanlı Meclisi'ne Gelibolu mebusu olarak katılmış ve TBMM'de I-V. dönemlerde milletvekilliği yapmıştır.

- 1 Celal Nuri'nin doğum tarihiyle ilgili, kaynaklarda farklı bilgiler bulunmaktadır. *Türk Ansiklopedisi*, 1877; *Meydan Larousse* ve İbrahim Alaaddin Gövsa'nın *Türk Meşhurları Ansiklopedisi* adlı eserler 1887 olarak göstermişlerdir. Ancak Dr. Recep Duymaz, bu tarihin yanlışlığına dikkat çekerek gerçek tarihin 1882 olduğunu ortaya koymuştur: Haydar Kemal, *Tarih-i İstikbal Münasebetiyle Celal Nuri Bey*, İstanbul 1331/1913, s. 9; Giridi Ahmed Saki, *Celal Nuri Bey ve Cezri Fikirleri*, Dersaadet, 1335/1919, s. 4. [62. sayfadaki fotoğraf: İ.B.B. Atatürk Kitaplığı Sayısal Arşiv ve e-Kaynaklar]
- 2 Bu namla *Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası*'nda siyasi ve sosyal yazılar kaleme alınmıştır. Mesela, 'Tevfik Fikret Hakkında', *Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası*, C. 1, No. 22, s. 380. Aynı yazının Latin harfleriyle yazılmış metni için bk. İsmet Emre, "Edebiyat-ı Umumiye Mc. İnceleme ve Seçilmiş Metinler", Basılmamış yüksek lisans tezi, Sivas 1993.
- 3 Buraya kaydolunuşunu Giridi Ahmed Saki Bey'den öğreniyoruz. bk. Aktaran Dr. Recep Duymaz, *Dil ve Edebiyat Yazıları*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1995, s. 15-16.
- 4 Bu gezileriyle ilgili intibalarını ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Türkiye Cumhuriyeti'ne dönüşümünden sonraki yapılanmanın kurumsal ve zihinsel olarak Avrupa'dan ziyade Amerika'ya dönük olması gereğini vurgular. Ona göre ABD, hem zihniyet hem kurumlar hem de içinde yaşanan toplumsal tabakalaşmalar bakımından her yönüyle Türkiye Cumhuriyeti'ne daha uygun bir siyasal mekanizmaya sahiptir. Yakın gelecekte, Avrupa'nın değil ABD'nin egemenliğinde bir yeryüzü projesi gündeme gelecektir ve ABD'yi kendilerine örnek alan ülkeler kazançlı çıkacaklardır. Daha geniş bilgi ve doğrudan kaynak için bk. İsmet Emre, "Edebiyat-ı Umumiye Mc. ve Seçilmiş Metinler", Basılmamış yüksek lisans tezi, Sivas 1993, s. 465-473, Yazının adı: "Celal Nuri İleri, Mübareze-i Hayat ve Bunun İçin İstihzarat", E. U. Mc., C. I, No. 15, s. 261-265.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde vekilken özellikle Atatürk'ün yeni Cumhuriyet'in yapılanmasında başdanışmanlarından biri olan Ziya Gökalp'in ölümü ile bu görevi, özellikle hukuki meselelerin çözümünde Celal Nuri'nin aldığını görmekteyiz. Atatürk'ün Batılılaşma ve çağdaşlaşma çabalarında en az Gökalp kadar etkin olan Celal Nuri, 1924 Anayasası'nın (Teşkilat-ı Esasiye Kanunu) kaleme alınması ve hazırlanmasında raportörlük görevini de üstlenmiştir.

Celal Nuri'nin siyasetçiliği ve hukukçuluğu, hiçbir zaman onun yazı hayatını olumsuz etkilememiş; pratiğe dönük aktif siyaset hayatının yanında hep pratiği dönüştürecek ve oradaki boşlukları dolduracak bir teori arayışı onun vazgeçilmezlerinden biri olmuştur. Bunu, dönemin hemen bütün dergilerinde⁵ yazdığı binlerce makale, deneme ve yazıları yanında onlarca kitap çalışması da göstermektedir.

Le Courrier d'Orient ve *Le Jeune Turc* adlı Fransızca gazetelerde ve bizzat kendisinin çıkardığı *Atı*, İleri gibi dergilerde yazdığı yazılar; onun yaşamın pratiği kadar teorisine, özneliği kadar genellik ve ansiklopedik tarafına ne denli önem verdiğini açıkça gösterir.⁶

Türkçenin yanında Fransızca ve İngilizce kitaplar da yazan Celal Nuri İleri; dilden tarihe, coğrafyadan hukuka, hatıradan sohbeta hemen her alan ve İslamiyet'ten feminizme hemen her konu, denemeden bilimsel makaleye, tarihsel yazılardan romana hemen her türde kitaplar yazmış ender aydınlarımızdan biri olarak karşımıza çıkar.

Bir kısmı henüz Latin harflerine aktarılmadığı için yeni kuşak tarafından layıkıyla tanınmayan yazarın belli başlı kitapları ise şunlardır:

Şimal Hatıraları (1914), *Tarih-i Tedenniyat-ı Osmaniyye* (1914), *Mukadderat-ı Tarihiyye* (1914), *Hukuk-ı Düvel* (1914), *Kadınlarımız* (1915), *Kutub Musahabeleri* (1915), *Tarih-i İstikbal* (3 cilt, 1915-1916), *İlel-i Ahlakiyemiz* (1916), *Müslümanlara, Türklere Hakaret, Düşmanlara Riayet ve Muhabbet* (1916), *Hatemü'l-Enbiya* (1916), *Perviz* (1916), *Türkçemiz* (1917), *Coğrafya-yı Türki Mülk-i Rum* (1917), *Harbden Sonra Türkleri Yüceltelim* (1917), *İttihad-ı İslam ve Almanya* (1917), *Rum ve Bizans* (1917), *Merhume*

5 Söz konusu dergiler, dönemin önde gelen ve Türkiye'nin kalkınma ve çağdaşlaşmasında önemli işlevleri olan, bir kısmı da kendinin çıkardığı yahut bizzat başyazarlığını yaptığı dergilerdir. bk. *İleri* ve *Yarın* dergileri, *İkdam* gazetesi, *Edebiyat-ı Umumiye Mc.*, *İçtihat Mc.* vs.

6 Bu anlamda Celal Nuri'yi, Türkiye'nin aydınlanması faaliyetinde, Ahmet Mithat Efendi'yle Abdullah Cevdet arasında dengeli bir konuma yerleştirmek, herhâlde yanlış bir değerlendirme olmasa gerektir.

(roman, 1918), *Ölmeyen* (roman, 1918), *Kara Tehlike* (1918), *Taç Giyen Millet* (1923), *Türk İnkılabı* (1926).

Celal Nuri İleri, 2 Kasım 1938'de İstanbul'da ölmüştür.⁷

Dönemindeki Türk Dili Tartışmaları ve Celal Nuri

Celal Nuri'nin yaşadığı devirde, özellikle Türk diliyle ilgili pek fazla spekülasyon ve Türkçenin hem yapısı hem kelimelerle ilgili tercihler konusunda oldukça farklı ve birbirinden uzak görüşlerin serdedildiğini görmekteyiz.

Aynı süreçlerde dönemin, özellikle siyasal Türkçüleri arasında da dil konusunda oldukça farklı ve birbirini hemen yadsıyacak kadar ileri boyutlara varan tartışma ve teklifler vardır: “Ahmet Ağaoğlu, Gaspıralı İsmail, Yusuf Akçura ve Hüseyinzade Ali Türkiye dışında oluşan Türkçülük akımının önde gelen isimleridir. Gaspıralı İsmail, mevcut Türk lehçeleri arasında Batı Türkçesinin (Türkiye Türkçesi) standart yazı dili kabul edilmesi yolundaki teklifiyle ilgi çekerken Yusuf Akçura çalışmalarını Türklerin İslam'dan önceki dönemlerine yönelerek İslamlık ve Osmanlılık bağlarının dışında milliyet esasına dayalı siyasi bir Pantürkizmin habercisi oluyordu. Ahmet Ağaoğlu Batı medeniyetinin ezici üstünlüğü karşısında diğer medeniyetlerin yaşama şansı kalmadığını, bu sebepten de bütün kurumlarıyla birlikte Batı'ya yönelmek gereği üzerinde duruyor; Hüseyinzade Ali, ilk defa ‘Turan’ mefhumunu Türk kavimleri birliğinin siyasi hedefi olarak tartışma alanına çıkarıyordu.”⁸

Aynı yıllarda, Batıcı bir çizgiyi hem düşüncesinin hem de edebî ve dil anlayışının temeli olarak alan *İçtihat Mecmuası*'nda, bu fikirlere karşı dilin hiçbir yerde ve hiçbir toplumda herkesin anlayacağı ortak bir referans ve iletişim hâline getirilemeyeceğini, en gelişmiş milletlerde bile -mesela kadınlarla erkekler, sarayla halkın konuştuğu arasında- mutlaka farklılıklar olacağına dair bir makale çıkar: “Vakıa, bütün memleketlerde, vahdet-i lisan mevcut olsa da her sınıf halk başka türlü tekellüm eder. Hiçbir yerde avam ile havas, kadınlarla erkekler, payitaht sekenesiyle taşra aynı tarzda konuşmazlar.”⁹

Yazar, bu düşüncelerin devamında, bizim dilimizin bu konuda bir problemi olmadığını ve halkın konuştuğu dilin kendi bünyesinden çıkan kendisiyle uyumlu bir lisan olduğunu ve farklı unsurlardan meydana gelmiş olsa bile bu uygunluğu bozabilecek herhangi bir şey bulunmadığını ifade eder: “Doğrusu şudur ki lisan meselesini dilimizin, milletimizin, müesseselerimizi-

7 bk. “Acıklı Bir Ölüm”, *Cumhuriyet Gazetesi*, No: 5201, 3 Kasım 1938.

8 *Büyük İslam Tarihi*, Çağ Yay., İstanbul 1989, C. 12, s. 63-64.

9 “Buhur-ı İsrail”, *İçtihat Mecmuası*, 26 Haziran 1330/1914, No: 112, s. 227-229.

zin bünyesi, anasır-ı mürekkebiyesiyle münasebattardır. Bu müesseseler ve bu unsurlar içtimai kanunlar dairesinde icra-yı faaliyet ederler. Lisanımız mezkur kanunların tevlit ettiği hadiselerin tesiri altında bulunur.”¹⁰

Yazının sonunda yazar; dilimize yerleşmiş ve Türk diline ait olmadığı hâlde artık “Türkçeleşmiş” kelimelerin atılmasının hiçbir gerekçesi bulunmadığını, zaten artık o dillerin millileştiğini, kaldı ki modern Batı dillerinde de benzer bir heterojenlik bulunduğunu, bunun o ülkelerde de özellikle başta Fransa olmak üzere bilakis bir zenginlik olarak addedildiğini ifade ederek dilde zorlamalara ve arılaştırmalara karşı olduğu görüşünü ileri sürmüştür: “Hülasa: Bu ana kadar Arap, Acem ve Frenk menbalarından ne alınmışsa hepsi edebiyatımıza meksup kalmamalı. Badema yüksek medeniyetlere temas ettikçe yine lazım olan elfaz ve temasili Osmanlılaştırmak suretiyle almalı. Hiçbir lisan ve hiçbir edebiyat halis değildir. Misal olarak zikrettiğim Fransızca halitasında Latince ve Yunancadan başka bin bir lisanın malı mevcuttur.”¹¹

Dönemin dil ve edebiyat konusundaki görüşlerini ileri süren yazarlarından biri de kuşkusuz o yılların ünlü kalemlerinden biri olan Reşat Nuri'dir. Reşat Nuri'nin Millî Mücadele Dönemi'ndeki görüşleriyle Cumhuriyet sonrası görüşleri arasında belli bir fark olduğu gözlerden kaçmıyor. Bu yıllarda yazarın biraz daha millî bir çizgide durduğunu, Batı'ya biraz daha uzak ve mesafeli baktığını görmekteyiz. “Edebiyat-ı Milliye Meselesi” adlı seri makalesinde, millî bir edebiyatın kurulması için nelerin gerekli olduğunu uzun uzun tartışan yazar; mazinin millî edebiyatın kurulmasında önemli bir hazine olduğunu ve yeryüzünde hiçbir ulusun geçmişinin değerlerinden yararlanmaksızın yeni ve millî bir değerler sistemi kuramayacağını ifade eder: “Bugün hayatımız Şark adetleriyle Garp adetlerinden bir halitadır. Edebi şuurumuzda Fuzuli-i Kadim, Hamid, bilhassa Garb edebiyatları var. Evet, henüz daha katiyetle taayyün etmiş temayüller yok... Fakat bunun için başımızı eğmeyelim. Dünyada milli şuuruna yabancı unsur girmemiş millet yoktur. Bizimki inkar edilemez ki çok karışık, temasta bulunduğumuz ecnebi edebiyatların her birinden birçok yabancı unsurlar girdi... Fakat bu ebedi olmayacak ve bugünkü tereddüt içinden milli edebiyat tabiatıyla doğacak.”¹²

10 “Buhur-ı İsrail”, *İçtihat Mecmuası*, s. 227-228.

11 agm., s. 229.

12 Reşad Nuri, “Edebiyat-ı Milliye Meselesi”, *Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası*, Cilt: 1, No: 17, s. 295, 25 Kanun-ı Evvel, 1332.

Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası'nda, Cenab Muhiddin'in (Kozanzade) 'Millî Edebiyat Hakkında' adlı yazısı ise dilin de ulusların kültürlerine paralel olarak artık uluslaşması gereğine dikkat çeker. Bu makalesinde yazar, millî edebiyatın sözde değil, ruha ait olması gerektiğini, Millî Edebiyat Hareketi'ne mensup aydınların ve Yeni Lisancuların ruhta değil, şekilde "millî" olduklarını, oysa Rıza Tevfik'in (Bölükbaşı) şiirlerinin bir Türk insanının ruhunu yansıttığını dolayısıyla Anadolu insanının onun şiirlerini daha çok benimseyerek içselleştirdiği hâlde "hars"lı, "Ben bir Türküm/dinim cinsim uludur"lu şiirleriye benimsemediğini iddia eder.¹³

Romanları dışında, dille pek ilgilenmediğini gördüğümüz dönemin bir başka yazarı olan Reşat Nuri ise eski edebiyatımızı kastederek artık tantanalı, parlak üslup devrinin geçtiğini, bundan böyle Türkçenin üslubunun halkın doğallığından taşan tabii bir lisanla yoğrulması gerektiğini söyler. Söz için söz devrinin bittiğini, bir düşünceyi ifade etmek için kullanılan kelimeler devrinin başladığını ifade eder: "Parlak, tantanalı üslubun hayatı artık bitmiştir. Bundan sonra üslup bütün hususiyetini ifade ettiği fikirlerin tabiatından olacak. Ve söz için söz devri bir daha avdet etmeyecektir. Bence, istikbalin lisanı, bütün güzelliğini ancak ince ve hassas halet-i ruhiyeleri ifade ederken gösteren tekellüm-i lisanımıza müşabih maneviyatımız en ince tafsilatı, en uçucu renkleriyle tercüme edilecek canlı, seri bir lisan olacaktır."¹⁴

İsmail Hami Danişmend ise dil olgusunun -milletlerin kültürü gibi- artık vahdete göre değil, farklılık temeline göre düşünülmesine dikkat çeker ve nasıl çağdaş dünya ayrı devlet olgusunu gündeme getirmişse dillerin de farklı ve kendine göre biçim alması gereğini ifade eder. Her coğrafyanın ayrı bir kültürü olması gibi, ayrı bir dili de olması lazımdır der: "Lisanların tarihinde şayan-ı dikkat bir cihet görülür; ayrı bir vahdet-i coğrafya nasıl ayrı bir devlet ve hatta ayrı bir millet vücuda getirirse, yine muhitin öyle bir vaziyeti ayrı bir lisan da icab eder. Bu yeni dil adeta teşekkül ettiği muhitin ve tabiatın sedasıdır."¹⁵

Dönemin bir başka aydını M. Hamdi; bu görüşlere karşı çıkarak dilde birliktelik sağlamanın şart olduğunu, insanlar arası iletişimin sağlıklı sağlanabilmesi için ülkenin her tarafındaki insanların birbirlerini anlamaları gerektiğini söyler ve bundan sonra bir Erzurumlunun bir Kastamonuluyu

13 bk. Kozanzade Cenab Muhiddin, *Edebiyat-ı Umumiye Mc.*, No: 75, s. 840-842, 27 Ramazan 1336/6 Temmuz 1918.

14 Reşad Nuri Güntekin, *Edebiyat-ı Umumiye Mc.*, No. 4, s. 172, 22 TS. 332

15 İsmail Hami Danişmend, *Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası*, C. 1, No. 17, s. 296.

anlayacağı bir dil anlayışının geliştirilmesi zorunluluğunun üzerinde durur. Burada, üzerinde uzlaşılacak Türkçe ise İstanbul Türkçesi olmalıdır ona göre: “Kastamonu lisanı Erzurum lisanı Diyarbakır’da anlaşılmiyor. Lisanda bu kadar ıttıradsız bir kavim terakkide nasıl ittihad edebiliriz. Hülasa terakkimiz için en birinci şehrah lisanımızı tabiileştirmek ve bunun için de yegane çare her şehirde, kasabada İstanbul şivesini muhafaza yani kavaid-i mevzuaya riayet şartıyla birer lisan müsabakası açmaktır.”¹⁶

Bundan birkaç yıl sonra, 1919 yılında ise Kazım Nami; *Türk Dünyası* gazetesine yazdığı bir makalede, Türkçenin, Türkler arasında ortak bir dil hâline getirilmesinin aynı zamanda Türk dünyasının bütünleşmesi açısından da büyük bir önem taşıdığına vurgu yaparak bunu yapanın da Batı’nın ışığından en fazla feyiz alan Türkiye’deki Türkler olmasının altını çizer. Kazım Nami, dil ile ilgili bu görüşlerini serdederken yanlış anlamaktan kaygılanarak bunun Turancılık gibi siyasi bir düşünceden hareketle oluşturulmuş bir anlayış olmadığını, Turancılığın kendilerinden çok uzak olduğunu ancak ilmin gösterdiği yolun da bundan başka bir şey olmadığını ifade eder: “Biz ne dersek diyelim bütün Türkler arasında dini, lisani bir bağ, bir birlik vardır. Bu bağ, bu birliği kuvvetlendirmek bizim, yani Garbın medeniyetinden en çok feyiz alması lazım gelen Osmanlı Türklerinin mukaddes bir vazifesidir. Turancılığı siyasi bir sahaya nakletmek çılgınlık sayılacak kadar tuhaf bir zihniyet olacağı için bizden çok uzaktır. Biz, ilmin gösterdiği yoldan ilerisine gitmek istemiyoruz. Bir suyun mecrasını genişletmekle miktarını artırmak nasıl kabil değilse bütün Türkleri bir siyasi vahdet altına almak istemek de Türk’ü kuvvetlendirmek, Türk’e hizmet etmek değildir.”¹⁷

Bundan dört yıl sonra, İzmir İktisat Kongresi’nde Kazım Karabekir Paşa’nın “dil” ile ilgili görüşlerini beğenmediğini ifade eden Kılıçzade Hakkı; dilin artık dinî kimliğinden kurtulup milli bir kimliğe kavuşması vaktinin geldiğini ısrarla belirtir: “Paşa hazretlerinden rica ettim: Biz yalnız Müslüman mıyız yoksa hem Türk hem Müslüman mıyız? Eğer yalnız Müslüman isek bize Arap harfleri ve Arap dili lazımdır. Ve ilim olarak Kur’an yetişir. Bunun yanında milliyet ve kavmiyet kavgaları ve davaları yoktur ve olamaz. Eğer Türk isek bir Türk harsına muhtacız. Bu hars ise her şeyden evvel dilimizden başlayacaktır.”¹⁸

16 M. Hamdi, *Meram Mecmuası*, No. 10, s. 319, 29 Kanun-ı Sani, 1326/1910.

17 Kazım Nami Duru, *Türk Dünyası* Gazetesi, No. 24, s. 1, 1919.

18 Kılıçzade Hakkı, *İctihad Mecmuası*, No. 156, 1 Ağustos 1923, s. 3214-3215.

Aynı yıllarda Türkçeyle ilgili yazılar kaleme alan Kaya Nuri ise Türkiye Türkçesi'nin kuzeyde yaşayan Türklerin dil ile ilgili yaptıkları düzenlemelerden bir şeyler alması gerektiğini ifade eder ve onların dillerinin saflığını korumak için başvurdukları metotların bizde de uygulanması zuretinin üzerinde durur. İlginç bir metottur bu. Kendilerine ait olmayan ve dışarıdan ithal edilen her kelime karşılığı yazarlardan devlet para cezası alacaktır. Hatta sadece yazarlarla da sınırlı değil, konuşma esnasında cümlelerinin arasına yabancı kelime yerleştiren herkes bu cezai müeyyideden nasibini alacaktır: “Son zamanlarda teşekkül eden ‘muhafaza-i lisan’ cemiyetleri Şimal Türkçesi arasına ecnebi kelime sokan muharrirlerden ve mükaleme esnasında ecnebi kelime kullananlardan bir ceza-yı nakdi alıyorlar.”¹⁹

Kaya Nuri'ye göre esasen, bundan sonra, Şimal Türklerinin yaptığı gibi şairlerimizin, şiirlerini ana dilleriyle yazmaları, edebiyatçılarımızın, romanlarını, öykülerini “milli üslup”la kaleme almaları, alimlerimizin ise hutbelerini ana dillerinde, Türkçe olarak okuması vaktinin geldiğini örneklerle açıklar: “Şimal Türklerinin;

Şairleri: Şiirlerini saf ana lisanlarıyla yazarak milleti lisanen, ilmen ve irfanen terakki ettirmeye gayret etmektedirler.

Edipleri: Yazdıkları roman ve hikayelerini milli üslupta yazmaktadırlar.

Uleması: Hutbeleri ana dillerinde okur ve vaaz ederler.”²⁰

Kaya Nuri, dönemin tartışmaları arasında dilin saflaştırılması ve öteki dillerin tasallutundan kurtarılması gereğine inananların yanında yer alır. Ona göre, Arapça, Farsça ve Fransızcadan alınan kelimelerle dilimizin yapısı bozulmuş ve karmaşıklaşmıştır. Bunda, yazarlarımızın dile karşı içinde buldukları kayıtsız tavrın da büyük rolü vardır: “Arap, Acem, Fransız ilh. lisanlarından alınan lugatlerin, saf Türkçemiz arasına hudutsuz ve ölçüsüz bir suretle girmesiyle lisanımız berbad oluyor. Türkçemize karşı ediplerimizin, şairlerimizin biraz ihmalkar davrandıklarını mahlut dilimiz gösterir.”²¹

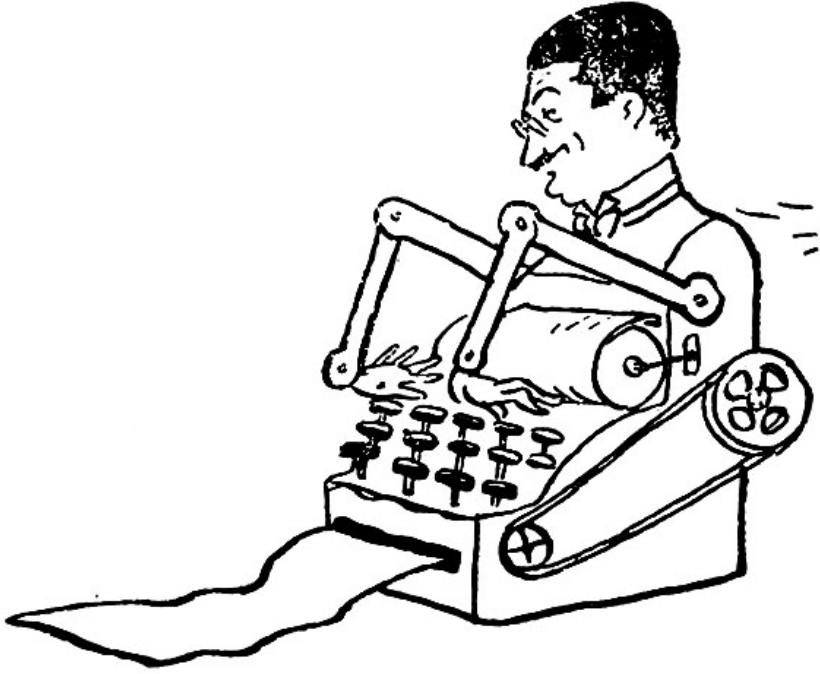
Türk dilinin gelişimi ve kendine bir yol yordam bulması konusundaki çabalar, sadece bu konuyla ilgili araştırmalar yapan ya da bu konuyu enine boyuna düşünen yazarlardan gelmez. Aynı zamanda, dönemin dergilerinden de birtakım çözüm önerileri gelir. Mesela *Türk Hayatı* dergisi bizde de

19 Kaya Nuri, *İçtihat Mecmuası*, 1 Nisan 1923, s. 3156-3157.

20 agm., s. 3156-3157.

21 agm., s. 3156-3157.

سکساره با-کبر فونشده بر یازی ماکنسی
غمللهده ، هزاران سوتاننده لازاریدی خان

Sedat Nuri'nin kalemile Celâl Nuri : (Seksen beygir kuvvetinde
bir yazı makinesi. Galata'da Hezaran sokağında Lâzaridi Hani)

Kaynak: Hasan Ali Yücel, *Edebiyat Tarihimizden*, Türkiye İş Bankası
Kültür Yayınları, Ankara 1957, s.160-161.

Fransız Akademi'si benzeri bir dil "akademi"sinin²² kurulması vaktinin geldiğini ve bunun da Hamdullah Suphi zamanında kurulması temennilerini kamuoyuna duyurur: "Senevi yirmi, otuz bin liralık bir tahsisat ile vücuda gelmesi mümkün olan pek muhtaç bulunduğumuz "Akademi" tarzında ilmi bir heyet teşekkülü de Hamdullah Subhi Beyefendi'nin zamanında nasib olunmasını temenni eyleriz."²³

Aynı dergi, dönemin genel anlayışına aykırı olarak özellikle İçtihat Mecmuası'nın savunduğunun aksine, Latin harflerinin kabul edilmesinin mümkün olmadığını savunarak bunun bütün eski kitaplarımızın fedası anlamına geleceğini, dahası gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan çoğunluğu sağlamanın olası görünmediğini ifade eder: "Bütün eski kitaplarımızı feda demek olan Latin harfünü kabul etmeye taraftar bir ekseriyet bulunabilmesine imkan tasavvur edemeyiz."²⁴

Türk hayatının bu görüşlerine yanıt *İçtihad*'ın başyazarı Dr. Abdullah Cevdet'ten gelir. Abdullah Cevdet; sahip olduğumuz harflerle bir yere varamayacağımızı, acilen Latin harflerine geçilmesi gerektiğini, hâlihazırda yazımızın yazılımının güzel olmasının ilerlememize ve çağdaşlaşmamıza herhangi bir katkı sağlamadığını, dolayısıyla derhâl bir harf inkılabına ihtiyaç duyulduğunu savunur: "Bugünkü harflerimizle, asrın istediği sür'at ve suhulete yükselmemiz muhaldir. Bazı muallimler yazımızın hüsn-i be-diisinden bahsediyorlar bunlar hattatlardır. Bazı muallimler, sür'at-ı tahrir müsait olduğundan dem vuruyorlar bunlara da stenografyayı gösteririz. Biz stenografya istemiyoruz. Hat istiyoruz."²⁵

Dönemin bu "dil" tartışmalarına Servet-i Fünun edebiyatının önde gelen şairlerinden Cenab Şahabeddin de katılır ve uzun süre düşündükten sonra kendisinin de Latin harflerinden yana bir tavır sergilediğini açıklar: "Münevverlerimizin, hayli çoğu demeyelim, bir kısmı, meselenin çare-i halini Latin harflerini kabulümüzde görüyorlar; ben de uzun uzadıya amak-ı efkar ettikten sonra onlara iltihak ettim."²⁶

Bütün bu tartışmalara Dr. İsmail Şükrü, Türkçenin istikbalde karşılaşılabileceği problemler ve çözüm önerilerini birkaç maddeyle özetleyerek çağdaş

22 Bu, bir anlamda, daha sonra Atatürk tarafından, aynı niyetle kurulacak olan Türk Dil Kurumunun da habercisi gibi görünmektedir. (Yazarın notu.)

23 *Türk Hayatı*, Yıl 1, Haziran 1341/1925, S. 7, s. 13.

24 agm., s. 12.

25 Abdullah Cevdet, "Son Darbe-i Tahlis: Harflerimiz", *İçtihat Mecmuası*, No. 189, 1 Teşrin-i Evvel 1925, s. 3733-3736.

26 Cenab Şahabeddin, *İçtihat Mecmuası*, No. 194, 15 Kanun-ı Evvel 1925, s. 3825-3827.

Türk harflerinin nasıl bulunacağını ve bu geçiş döneminin nasıl en az zayıyla atlatılacağını 5 maddede açıklamaya çalışır:

- “1. Yazımızın istiklali, Yeni Türkiyamız için yeni Türk hurufu
2. Asri Türk harfini nasıl bulmalı?
3. Yıkmadan yapmak
4. Dilini bilen dinini de bilir
5. Kalem ve Yazının kıymeti.”²⁷

Görüldüğü gibi Celal Nuri'nin özellikle dil ve edebiyat hakkındaki görüşlerini serdettiği dönemde, dönemin pek çok aydını kendince bu konularla ilgili görüşlerini dile getirmiş ve görüşlerinin resmî ideoloji tarafından kabulü için belli bir performans sarf etmişlerdir. Elbette bu görüşlerden Celal Nuri'nin de içinde bulunduğu ve aktif olarak rol aldığı ve Türkçenin çağdaş dünyada yerini alabilmesi için Latin harfleriyle karşılanması gerektiği fikri, Türkiye Cumhuriyeti'nin resmî düşüncesi olmuş ve uygulamaya konmuştur.

---

27 “Asri Türk Hurufu Hakkında” (Dr. İsmail Şükrü'den Abdullah Cevdet'in yaptığı alıntı), *İctihat Mecmuası*, No. 189, 1 TE 1925, s. 3733-3736.